

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้องค์กรต่างๆ ต้องพัฒนาปรับปรุงตนเองให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างคาดไม่ถึง โดยเฉพาะผู้นำเป็นบุคคลที่มีอำนาจอิทธิพลในการบังคับบัญชามอบหมายงานในกำกับดูแลให้เป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ระบุในหมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา ส่วนที่ 1 การบริหารและการจัดการภาครัฐ

มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง

หลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 40 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา และสถานศึกษาอาชีวศึกษาของแต่ละสถานศึกษาเพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์หรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่และผู้ทรงคุณวุฒิสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาและสถานศึกษาอาชีวศึกษาอาจมีกรรมการเพิ่มขึ้นได้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายกำหนดจำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการ วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษา

ความในมาตรานี้ไม่ใช้บังคับแก่สถานศึกษาตามมาตรา 18 (1) และ (3)

ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ พ.ศ. 2556 หมวด 2 มาตรฐานการปฏิบัติงาน

ข้อ 12 ผู้ประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา ต้องมีมาตรฐานการปฏิบัติงาน ดังต่อไปนี้

- 1) ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเพื่อพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ
- 2) ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของผู้เรียน บุคลากร และชุมชน
- 3) มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ
- 4) พัฒนาแผนงานขององค์กรให้มีคุณภาพสูง สามารถปฏิบัติให้เกิดผลได้จริง
- 5) พัฒนาและใช้นวัตกรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ

- 6) ปฏิบัติงานขององค์การโดยเน้นผลถาวร
- 7) ดำเนินการและรายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ
- 8) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
- 9) ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์
- 10) แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา
- 11) เป็นผู้ริเริ่มและสร้างผู้นำทางวิชาการในหน่วยงานของตนได้
- 12) สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์

สถานศึกษาจำเป็นต้องมีผู้นำ (Leader) ที่จะเป็นผู้ที่กำหนดทิศทางการดำเนินการ วัตถุประสงค์และเป้าหมาย (Objective and goal) “ภาวะผู้นำ (Leadership)” ถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งและมีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลว ผู้ที่มีภาวะผู้นำจะต้องมีศิลปะและความสามารถที่จะจูงใจให้ผู้ตามได้ปฏิบัติตามได้ โดยใช้ความรู้ความสามารถในการนำคนไปสู่เป้าหมายตามสถานการณ์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ในสภาพการณ์ปัจจุบันพบว่า หัวใจสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษาอยู่ได้อย่างมั่นคง ผู้นำต้องมีความเป็นผู้นำยุคใหม่ ซึ่งมีลักษณะเป็นผู้นำที่เข้มแข็ง ผู้นำต้องมีความเชื่อมั่น กล้าตัดสินใจ กล้าเสี่ยง ยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมเผชิญปัญหา มีความสามารถในการสร้างกำลังใจ สามารถปฏิบัติงานจนได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง เป็นผู้มีความวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ภาวะผู้นำจึงเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้เพื่ออิทธิพลต่อบุคลากรในสถานศึกษา ในการทำให้สถานศึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งภาวะผู้นำมีความสำคัญมาก เพราะภาวะผู้นำเป็นศูนย์กลางของการทำงานกลุ่ม ในการแสวงหาความร่วมมือของบุคคลในกลุ่ม เพื่อนำกลุ่มไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่จะช่วยสร้างความชัดเจนแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ให้รับรู้ว่าจะอะไร คือ ความสำคัญให้ภาพความจริงขององค์การแก่ผู้อื่น ช่วยให้เห็นทิศทาง และจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจน ภายใต้ภาวะความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก

การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยธรรมประเทศนั้น หลักสำคัญคือการศึกษา เพราะการศึกษา สร้างคน สร้างชาติ สถานศึกษาถือได้ว่าเป็นสถานที่ที่สำคัญซึ่งมีบทบาทต่อประเทศชาติ ภาพของสถานศึกษาจะออกมาในทิศทางใดขึ้นอยู่กับว่าผู้บริหารมีวิสัยทัศน์และภาวะผู้นำมากน้อยเพียงใด เพราะผู้บริหารเปรียบเสมือนเสาหลักที่สำคัญยิ่งต่อหน่วยงาน ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา และต่อผลงานอันเป็นส่วนรวม คุณภาพและบทบาทของผู้บริหารมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับคุณภาพของสถานศึกษา รวมทั้งมีผลสะท้อนต่อผลงานและวิธีปฏิบัติงานของสถานศึกษาแต่ละแห่งอย่างมาก สมรรถภาพของผู้บริหารเป็นดัชนีบ่งชี้ความสำเร็จของการบริหาร การที่ผู้บริหารได้มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของการบริหารสถานศึกษา จะเป็นสิ่งช่วยให้การจัดการศึกษาสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี การบริหารการศึกษาก็เช่นเดียวกับการบริหารประเภทอื่น คือ ต้องมีการหาแนวทางเทคนิคหรือวิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการปฏิบัติภารกิจให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์การที่วางไว้ ดังนั้นผู้บริหารจะต้องมีภาวะผู้นำ เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ มีสมรรถนะ ที่จะสามารถจัดการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ของชาติ ผู้บริหารจะต้องมีภาวะความเป็นผู้นำสูง สามารถพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในยุคนี้ การศึกษาเป็นการพัฒนาคนที่สมบูรณ์ในทุกๆ ด้าน ไม่ใช่

หน้าที่ของคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นภาระของคนทั้งชาติ ที่รวมพลังกันเพื่อพัฒนาสังคมให้มีคุณภาพสังคม คุณภาพจะเกิดขึ้นได้ด้วยพลังของคน แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุด คือ ผู้นำ เมื่อกล่าวถึงผู้นำ สิ่งที่ควรพิจารณาถึงมิได้มีเพียงความสำคัญ บทบาทหน้าที่และคุณลักษณะของผู้นำที่ดี หากแต่ควรมีการพิจารณาถึงภาวะผู้นำด้วย เพราะภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ หากผู้นำปราศจากภาวะผู้นำ การบริหารกิจการต่างๆ ก็อาจไม่สัมฤทธิ์ผล ดังนั้นเรื่องภาวะผู้นำจึงเป็นเรื่องน่าศึกษาและทำความเข้าใจ สถานศึกษาจัดเป็นองค์กรหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาทุกระดับ หากจะพัฒนาคุณภาพของเยาวชน จะต้องพัฒนาหรือปฏิรูปการบริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีภาวะผู้นำทางการบริหาร ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญต่อผลสำเร็จของการจัดการศึกษาของประเทศโดยรวม จึงมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากันอย่างมากมายและหลากหลายแง่มุม

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญอันดับแรกที่จะนำพาองค์กรไปสู่จุดหมายปลายทางได้ ตามวัตถุประสงค์ซึ่งภาวะผู้นำที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีความรู้แบบสหวิทยาการ มีความสามารถ มีประสบการณ์ในการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล โดยการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการสังเคราะห์งานวิจัยเป็นระเบียบวิธีการศึกษาหาข้อเท็จจริงเพื่อตอบปัญหาใดปัญหาหนึ่ง โดยการรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษาหลายๆ เรื่องมาศึกษา วิเคราะห์ โดยใช้วิธีการทางสถิติด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และการวิเคราะห์อภิมาน (Meta analysis) ซึ่งเป็นวิธีการในการบูรณาการข้อค้นพบจากงานวิจัยที่ศึกษาปัญหาลักษณะเดียวกัน แล้วนำผลงานวิจัยมานำเสนออย่างเป็นระบบและเป็นขั้นเป็นตอน รวมทั้งการวิเคราะห์โดยใช้วิธีทางสถิติในการหาค่าคะแนนมาตรฐาน หรือที่เรียกว่าค่าดัชนีมาตรฐานมาสังเคราะห์ ซึ่งค่าดัชนีมาตรฐานมี 2 แบบคือค่าขนาดอิทธิพล (Effect size) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Co-efficient) ทำให้ผลที่สรุปนั้นมีความถูกต้องและเชื่อถือได้ ถือเป็นวิธีการวิเคราะห์สรุปผลการวิจัยที่ปราศจากความลำเอียงอันเนื่องมาจากผู้วิจัย ผลการวิเคราะห์ที่ได้จะมีขอบข่ายองค์ความรู้กว้างขวางมากกว่าองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยเพียงเรื่องเดียวและนำเสนอข้อสรุปอย่างมีระบบให้ได้คำตอบปัญหาที่เป็นข้อยุติ ทำให้ได้ข้อค้นพบใหม่ และผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ โดยในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องภาวะผู้นำ ที่เป็นงานวิจัยของมหาลัยของรัฐต่างๆ ในกรุงเทพฯ นำมาสังเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์อภิมาน ซึ่งจากการสังเคราะห์งานวิจัยดังกล่าว จะทำให้งานวิจัยที่กระจายอยู่那儿 ได้รับการจัดหมวดหมู่อย่างเป็นระบบและสามารถนำผลการสังเคราะห์ไปใช้ในการพัฒนา ปรับปรุง และกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหรือสร้างภาวะผู้นำแก่ผู้บริหารสถานศึกษาให้พร้อมที่จะดำเนินงาน จัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย และการดำเนินงานประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการบรรยายสรุปตามลักษณะของงานวิจัย 2 ประการดังนี้

1.1 การบรรยายสรุปลักษณะข้อมูลเบื้องต้นของงานวิจัย ได้แก่ สถาบันที่ผลิต ปีการศึกษาที่ทำวิจัย สาขาวิชาที่ศึกษา ระดับการศึกษาที่ทำการศึกษา ประเภทงานวิจัย วัตถุประสงค์ของงานวิจัย สมมติฐานการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ตัวแปรที่ใช้ศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ วิธีการคำนวณ สถิติพื้นฐานที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล และสถิติทดสอบสมมติฐาน ผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัย

1.2 การบรรยายสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

2. เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาด้วยเทคนิคการวิเคราะห์อภิมาน โดยศึกษาค่าขนาดอิทธิพลตามตัวแปรที่ศึกษาที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา

งานวิจัยที่สังเคราะห์เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นงานวิจัยเฉพาะปริญญาโทหรือวิทยานิพนธ์ของนิสิต นักศึกษา ระดับปริญญาโท ปีการศึกษา 2547-2558 ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลและคุณลักษณะของงานวิจัย ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีดำเนินงานวิจัย และข้อค้นพบของงานวิจัยภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งการวิจัยนี้จะใช้วิธีการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะและการวิเคราะห์อภิมาน

2. ขอบเขตของประชากร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) ประชากร คือ งานวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน 35 เล่ม

3. ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วยตัวแปรอิสระ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลและคุณลักษณะของงานวิจัย โดยใช้แนวคิดของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552, หน้า 11) ตัวแปรตาม ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ มีดังนี้

3.1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูล ได้แก่

3.1.1.1 สถานภาพ

3.1.1.2 เพศ

3.1.1.3 ระดับการศึกษา/วุฒิการการศึกษา

3.1.1.4 ประสบการณ์ในการทำงาน

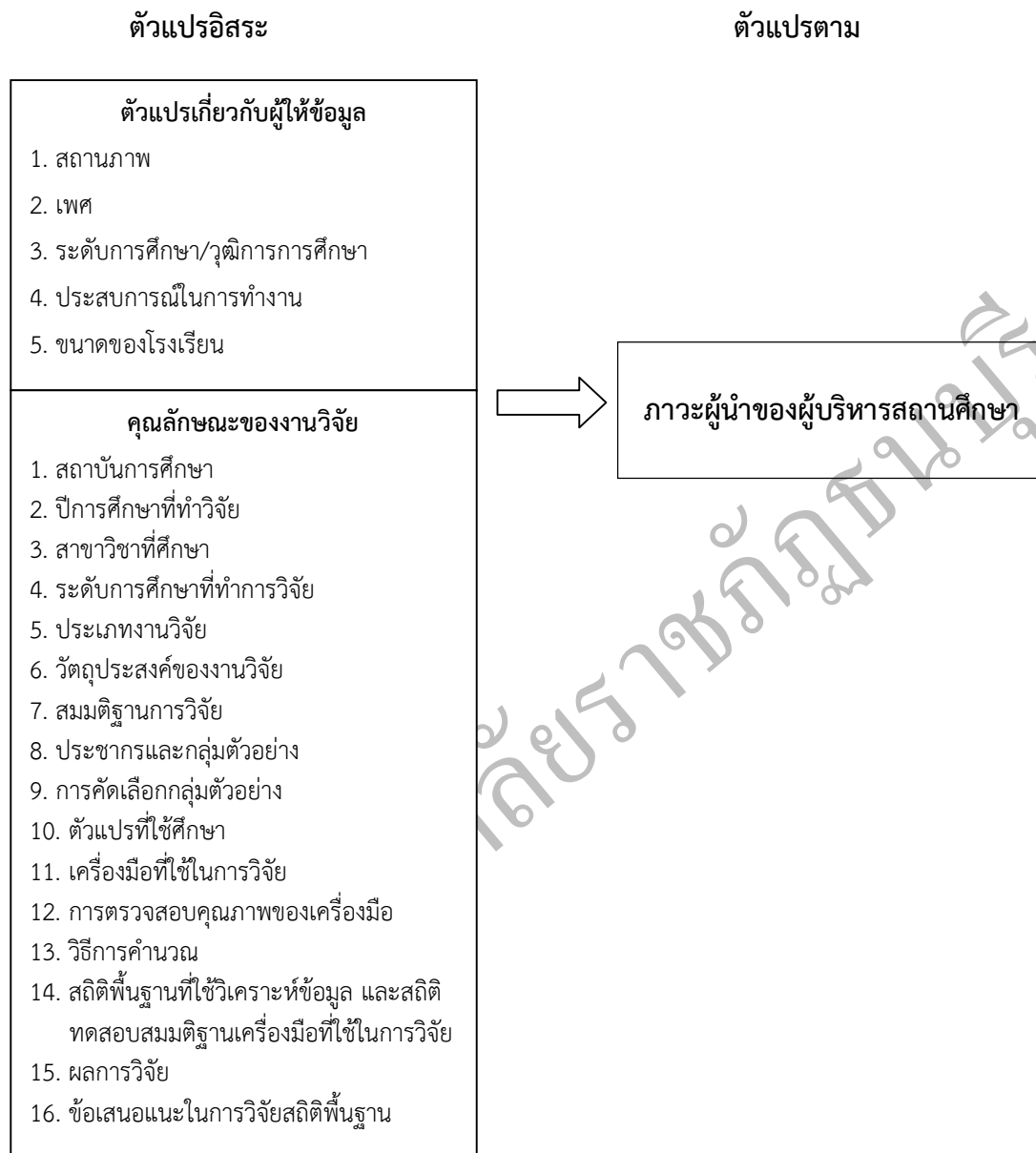
3.1.1.5 ขนาดของโรงเรียน

3.1.2 คุณลักษณะของงานวิจัย

3.1.2.1 สถาบันการศึกษา

- 3.1.2.2 ปีการศึกษาที่ทำวิจัย
 - 3.1.2.3 สาขาวิชาที่ศึกษา
 - 3.1.2.4 ระดับการศึกษาที่ทำการวิจัย
 - 3.1.2.5 ประเภทงานวิจัย
 - 3.1.2.6 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย
 - 3.1.2.7 สมมติฐานการวิจัย
 - 3.1.2.8 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 3.1.2.9 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง
 - 3.1.2.10 ตัวแปรที่ใช้ศึกษา
 - 3.1.2.11 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 3.1.2.12 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ
 - 3.1.2.13 วิธีการคำนวณ
 - 3.1.2.14 สถิติพื้นฐานที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล และสถิติทดสอบสมมติฐาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 3.1.2.15 ผลการวิจัย
 - 3.1.2.16 ข้อเสนอแนะในการวิจัยสถิติพื้นฐาน
- 3.2 ตัวแปรตาม มีดังนี้
- 3.2.1 ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

งานวิจัย หมายถึง วิทยานิพนธ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
มหาบัณฑิต ที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำของสถานศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2558

การสังเคราะห์งานวิจัย หมายถึง การนำงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องเดียวกันมาวิเคราะห์อย่างมี
ระบบและนำมาสรุปเป็นความรู้ใหม่

ภาวะผู้นำ หมายถึง ศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจ ใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อร่วมกันดำเนินงานจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพทางการศึกษา ที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา และรองผู้อำนวยการสถานศึกษา

การวิเคราะห์เนื้อหา หมายถึง เทคนิควิธีการในการสังเคราะห์งานวิจัย โดยใช้วิธีการบรรยายสรุปข้อมูลของงานวิจัยทั้งหมด ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย และข้อค้นพบจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา

การวิเคราะห์อภิมาน หมายถึง การใช้กระบวนการทางสถิติในการสังเคราะห์งานวิจัย ที่ศึกษา โดยคำนวณหาค่าขนาดอิทธิพลตามตัวแปรที่ศึกษาเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสรุปในดัชนีมาตรฐานของผลการวิจัยโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์อภิมานของกลาส (Glass)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้ที่สมบูรณ์เกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษา
2. เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ให้มีภาวะผู้นำทั้งในเชิงวิชาการและการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีคุณภาพสู่มาตรฐานสากล
3. เพื่อให้รู้ว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ยังมีส่วนใดบ้างที่ยังไม่มีการศึกษาวิจัย แต่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารสถานศึกษา และนักวิจัยได้ทำการศึกษาให้สมบูรณ์ต่อไป
4. เป็นประโยชน์สำหรับองค์กรอื่นๆ และเป็นแนวทางสำหรับผู้ที่สนใจต้องการศึกษาค้นคว้างานวิจัยในอนาคตต่อไป